

ИЗКУСТВО ART
BULGARIA

СПИСАНИЕ ЗА ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО 37/96

Ирина Генова

PROJECT FOR CATALOGUE "VIRTUAL COLLECTION" *

ПРОЕКТ ЗА КАТАЛОГ

На въпроса "Какво правиш сега?" познат - художник отговори "Пиша проекти." През 1990-те години "проект" стана ключова дума у нас, също и в художествения живот. Проект за изложба, проект за художествена акция, проект за участие в събитие в чужбина... Вече не се мисли за отделни произведения, а за цялостен проект, дори за серия от проекти. Този нов формат на мислене навлезе с новите пътища и източници на финансиране. Но отделно от финансовата прагматика, той промени характера на актуалното творческо мислене. Художественото съществуване вече се мисли в цялост - сътворяване и реализация, художествен жест и публика, финансови измерения на художественото присъствие - с всички произтичащи от това последици. Ако "на Запад" това състояние на нещата датира поне от три десетилетия, у нас то се установи през 90-те години и е в пряка връзка с новото структуриране на художественото пространство.

Настоящият "Проект за Каталог" е вдъхновен най-общо от "проектната" ситуация и импликациите на новите мултимедийни възможности в полето на визуалните изкуства. Конкретно той е стимулиран от разпространената широко практика на художниците у нас да издават малък албум, представящ творческите им реализации до момента на съставянето му. Албумът е прието да се нарича "Каталог" на художника. Тази практика съществува, от една страна, защото липсват средства да се документира в издание всяка изложба - самостоятелна или колективна, художествена акция, участие в художествено събитие, а от друга - за да може авторът да представи на всеки заинтересован от творчеството му главните насоки, в които е работил (или с други думи на какво е способен). Албумчетата напомнят, макар и в редуциран вид, идеята на монографичното представяне, но са някак неясни като

смисъл и предназначение. За художниците в активна творческа фаза е най-съществено какви възможности за изяви ще имат оттук нататък или, казано по друг начин, да си направят "реклама" с надеждата тя да бъде ефективна. За тях е наложително не толкова да представят предишни реализации, които вече не са актуални, колкото да си осигурят евентуални бъдещи.

Вгледайки се в екрана на компютъра, демонстриращ страница след страница репродукции от един такъв

Лъчезар Боляжиев
Luchezar Boyadzhiev

бъдещ каталог си зададох въпроса не е ли много по-уместно да се съставя репертоар на художествените идеи, каталог на нематериализирани проекти на художника. Какво би променил виртуалният каталог на проекти, много по-адекватен на "проектната" ситуация, спрямо книжния каталог на реализациите? Поемайки по тази "пътечка" на разсъждения можем да преминем от един автор към множеството актуални проекти в дадено пространство, например в нашето.

ЕЗИКОВА И ПРЕДМЕТНА РЕАЛНОСТ.

КРИЗА НА МАТЕРИАЛНОСТТА

Формулирането на този "Проект за каталог", опитът да погледна през призмата на потенциалната възможност, подсказана ни от мултимедийната техника - за каталог на не-материални или "проектни", но съдържа-

щи възможността да бъдат материализирани, художествени образи - предлагам заради новите измерения на художествения образ, новите възможности за създаване на смисли изобщо, както и тук и сега, свързани с този казус.

В цитираните от Валтер Бенямин думи на Пол Валери от 1934 година се казва: "От двадесет години насам нито материята, нито пространството, нито времето са това, което са били до преди. Трябва да бъдем подготвени за факта, че такива големи преобразования ще променят цялата техника на изкуствата и с това ще повлияят на самата инвенция, а накрая ще стигнат може би готам, че ще променят самото понятие за изкуството по най-магически начин." Този откъс продължава да се цитира и днес, тъй като големите преобразования, разтърсващи нашите мисловни представи, в това число и художествени, се ускоряват.

Пластични или визуални изкуства - този спор не е само лингвистична схоластика. Терминът трябва да изразя-

вателната материалност на книгите по безкрайните библиотечни лавици. "Пътечките" на INTERNET позволяват бързо и лесно разпространение и достъп до различна по тип информация. Тези нови носители на информация, включително и визуална, бележат навлизането в нова цивилизация, с различно структуриране на време-пространството и смислите. Разбира се всички тези възможности имат и своята тъмна страна, но тук няма да разгръщам фантазно-диаболчни сюжети.

Каталогът от електронни образи - съдържащ двусмислеността на проекти, които в някаква степен са и самодостатъчни - е нова и интригуваща възможност, дори само като авантюра за мисълта. Всъщност тази двусмисленост в някакъв аспект е същностна за всяко художествено произведение и тук се разкрива друга мисловна перспектива.

Все пак защо каталог на проекти? Обикновено творецът, обсебен от някаква идея, проект (един или няколко), го осъществява (или изоставя) и преминава към друг.

И какво променя компютърната техника? И сега има художници, които непрекъснато носят проекти върху хартия в саквете си.

Електронният каталог на проекти или още виртуалният каталог има своите общи основания.

Но моите по-конкретни основания за това предложение включват и самосъзнанието за особеностите на нецентралната културна територия изобщо, в това число и на нашата, както и за възможното неутрализиране на негативния им аспект с промените в културното време-пространство. Виртуалният каталог е възможност за структуриране на пространството на актуалните художествени идеи у нас и за вписването им в общото пространство на по-машабно сътворяване на смисли.

ва първостепенната същностна отлика на тази група изкуства. Дали тя е в отношение с материалните форми, техниките на създаването и трансформирането им, или се състои в първостепенността на зрителното възприятие; дали създава подчертано предметна, или преимуществено визуално-езикова реалност.

Електронният визуален образ вече съществува, с един или друг статут и функция: в компютърното и видео-изкуство като самодостатъчен; в киното - като ново измерение за изява на въображението; в дизайна и архитектурата - като проект; в големите художествени музеи - като документация в помощ на изследователя.

Компютърни банки от образи (от експозиции и фондове на музеи, фотоархиви, художествени енциклопедии и т.н.), се репродуцират дигитално върху CD-ROM. Тънките устойчиви метални пластинки изместват разточни-

Днес става все по-неадекватно на ситуацията да бъде следван пътя, по който артистът създава творба, воген единствено от временното вдъхновение, а после я оставя на галеристи и търговци да я реализират по достойнство. Този избор на съществуване, който, впрочем, винаги и навсякъде е бил трудно осъществим, означава творецът първоначално да инвестира в собствената си творба, разчитайки на нейната финансова реализация, която от своя страна му позволява инвестиция в следващи. Набелязаният път отгавна не е актуален, поради радикалните промени в художественото поле, дължащи се галеч не само на кризата на пазара, а на едно цялостно разместване на пластове - на йерархиите, на реализацията, на публиката, на техническите средства, на понятията, в последна сметка на време-пространството и смислите. Съвременният художник формулира намеренията и спрагите си като дългосрочни, съгласува ги с предлаганите възможности, проектира ги във времето и пространството. Това означава, че той трябва да заяви тези дългосрочни намерения и да разпространи това свое "заявление".

Излишеството на вещи, пък били те художествени, тяхната обременяваща материалност, стават все поочевидни. Музейните дела са препълнени с шедьоври от различни епохи, поддържани от армии от реставратори, проучвани и публикувани от също толкова историци на изкуството. Дори непрестанно множащите се музеи за съвременно изкуство не успяват да поемат част от значимите реализации. Експозициите ритмично се сменят. С помощта на недвиждана досега медийна рекламна организация се привлича огромна публика. Търгове на художествени произведения, експозиции на частни колекции, планини от каталози държат в обращение - познавателно, научно, търговско - непознати досега в историята на културата количества от произведения на изкуството от различни епохи, в това число и съвременни.

Идеята за "препълнените музеи", за прекаленото множество от културни свидетелства и художествени предмети и, в краен вариант, за "табула раз", също е позната. На дисекции е подлагано и "консумативното общество".

На други места, както и у нас, обременеността и прещането от лукса на красивия предмет, на произведението на изкуството, не са познати.

В тази обстановка на пренасищане или недостъпност какви са шансовете на една новосъздадена творба да намери свой адрес, свой "клиент"? Творческото самоизразяване в трайни предметни измерения - не само картини или скулптури, но също и инсталации, обекти и т.н. - не е ли "дисциплинирано", макар и от различни обстоятелства. От една страна сродни аргументи се срещат в идеологията на различни форми на "временното" изкуство. От друга - подмолно се прокрадва идеята за особеното "право" на материализация за онези, които могат да си го позволят, но без то да се свежда само до материалните възможности.

В съвременното състояние, в епохата на електронните медии, кризата на материалността, на предмета, е една от най-съществените в изкуството. Без значение дали става въпрос за картини, скулптури или инсталации. Вече сякаш не е толкова актуална кризата на образа като езикова същност. Вече не става дума за предметите на Дюшан, които, сменяйки контекста на своето съществуване, губят първоначалните си функции, но не са и художествени в смисъл на предназначени за дълбоко съзерцание. Тази промяна в езика извежда посланието над предметната стойност - предметът може да бъде заменен "с друг, но същия" - но все още се основава върху предметни реалности. Днес се очертава криза на самите предметни реалности, на материалността, дискутира се мястото на "безплътния" образ, родил се с фотографията и киното, завладял огромно културно пространство с електронните медии. Това състояние има много аспекти, може да бъде "разказано" и анализирано в множество "истории".

У нас условията всеотранно стимулират проектното, идеално образно мислене. Банаално е, но ще напомня, че липсват местни източници за финансиране на реализации, музеи за съвременно изкуство (другаде тяхната дейност вече се подлага на съмнение, а у нас те все още липсват!), колекционери, места за съхраняването му. Родените идеи и проекти се материализират другаде или остават в проектна фаза. Но идеята активност, създаването на чистия смисъл може да се артикулира езиково и да се превърне в шанс (ако не и в предимство) на онези културни територии, които са с много поскромни възможности и традиции в предметното про-

изводство (функционално и художествено), в материализацията през ХХ век. Участието в "интернационалния архив" на художествени идеи, може да промени с времето, ако не материалните време-пространствени измерения, то поне идейно-интенционалната културна карта.

ВИРТУАЛНАТА КОЛЕКЦИЯ

Електронният образ създава и възпитава на други видове условност, която гецата възприемат без усилие, различайки се. Израснало с телевизията, видеото, анимацията, компютърните игри най-младото поколение е с променено отношение към визуалното. Би било много лесно да заклеим това отношение като пасивно и профаниращо образното. Новите технически средства могат да придобият и художествени измерения. Опозицията електронни медии - ръководно изкуство може да се превърне в сътрудничество.

Двусмислението на новите средства идва от факта, че те могат да бъдат използвани за документация, но също и за намеса, модифициране и, волю или неволю, фалшифициране на документацията.

Ако, обаче, местата бъдат разменени и мястото на ръководния, материализиран резултат бъде заето от проекта, двусмислението, съмненията за несъответствие отпадат. В известен смисъл това е пътят на изкуството с концептуално родословие. Дали, обаче, могат да се намерят съответствия между този път и създаването на естетически предмет?

Да си представим образът, който първоначално ще преминава през виртуална фаза, позволяваща да се постигне перфектност на параметрите (форми, пропорции, колоритни хармонии/дисхармонии, фактури и т.н.). Възможностите за перфектност на проекта при електронните медии е възлов момент. От тези "електронни" образи ще бъде съставен виртуалният каталог/колекция. Той също ще бъде съвършен - визуално и като възможности за ползване и промени. Така мястото на изобразителните изкуства в класификацията на изкуствата от времето на гръцката античност ще бъде променено - те най-после ще придобият по-висока стойност вследствие на тяхната намаляваща "материалност" и нарастваща "идейност".

При тази ситуация ще може да бъде репродуциран виртуалният, не материален образ, проектът. Ръководната, материализирана реализация ще бъде единствена, ще възвърне своята неповторимост, изгубена в "епохата на нейната техническа репродуцируемост" (по Валтер Бенямин). Този път ще се репродуцира перфектният или неръководен образ. След с фотографията, документираща съществуващия образ, компютърната

техника дава средства за неръководно визуализиране, перфектен образ на идеята за образ.

Виртуалният каталог на художествени проекти ще реализира по парадоксален начин, буквално и радикално, идеите на съвременната епоха за: дематериализиране на образа и художествено-предметна "екология"; тъждественост между идея и произведение; подлагане под съмнение на статута на оригинала и равенство между оригинал и репродукция; разпространение без граници; ново структуриране на културното пространство, с равни шансове за всички точки от информационното поле. Идеите за възбращаеми изложби ще се допълнят от възбращаеми творби. Най-после ще оживеят радикално "възбращаеми музеи"! ◀

** Жанрът на този текст е безспорно еkleктичен. Заедно с предшестващия го в същото списание (бр.31, 1996) "Проект за изложба "Актуална биография", и настоящият "Проект" е нещо като изкуствоведско-фантазна есеистика в условно наклонение. Всъщност и двата текста са опит за провокиране към нови, различни гледни точки спрямо съвременните художествени феномени, с помощта на подчертано, умишлено схематизиране и акцентизиране на определени обстоятелства.*

1. Поради това често рекламният смисъл на тези албумчета преобладава над документалната стойност.
2. Може да се възрази, че този начин на представяне прилича най-схематично на предлагането на каквото и да е предмет по каталог, но в момента на предлагането предметът може да бъде "произведен" или не.
3. Валтер Бенямин. Художествена мисъл и културно самосъзнание. "Наука и изкуство", 1989, с.338.
4. От манифести на класическите авангарди, на футуристите.
5. Вж.: Jean Baudrillard. La societe de consommation. 1970.
6. На изложбата, посветена на историята на "Дада" в Музея за чуждестранно изкуство в София през 1993 г., представени те копия с нищо не накарниха чувството за достоверност.
7. Спомням си каталога на изложбата, наречена "Каталог" на московските концептуалисти от 1990 г. В него В.Левашов (единият от кураторите заедно с Е.Дегот) разсъждава на тема каталогизацията като способ за ориентация в а-топията, в пустотата, в извън-култивираното, извън-историческо пространство. В резултат се получава каталог, структурно-историческо описание.
8. Да си припомним Андре Малро!